

Angelica Hobjilă

**LIMBĂ ȘI COMUNICARE:
PERSPECTIVE DIDACTICE**

Aplicații pentru învățământul primar

Ediția a II-a revăzută și adăugită

POLIROM
2024

Cuprins

<i>Prefață. Despre un alt tip de puzzle.....</i>	9
Capitolul 1. Limbă și comunicare – repere curriculare actuale	13
1.1. Preliminarii: situația de comunicare didactică – contextualizare pentru disciplina <i>Comunicare în limba română/Limba și literatura română</i>	14
1.2. Aria curriculară <i>Limbă și comunicare</i> – disciplina <i>Comunicare în limba română/ Limba și literatura română</i> : programe în vigoare	19
1.3. Gradarea competențelor asociate ciclului primar/ariei curriculare/disciplinei.	20
1.4. Domenii și unități de conținut subsumate disciplinei <i>Comunicare în limba română/ Limba și literatura română</i>	26
1.4.1. Domeniul Comunicare.	29
1.4.2. Domeniul Limba română.	32
1.4.3. Domeniul Literar/Nonliterar	40
Capitolul 2. Didactica citit-scrisului în ciclul primar	43
2.1. Unități de conținut subsumate problematicii citit-scrisului	45
2.1.1. Perioada preabecedară	45
2.1.2. Perioada abecedară	48
2.1.3. Perioada postabecedară	52
2.2. Metode, procedee, tehnici valorificabile în abordarea citit-scrisului în ciclul primar	55
2.2.1. Metoda fonetică, analitico-sintetică	55
2.2.2. Exercițiul	63
2.2.3. Conversația	69
2.2.4. Demonstrația	70
2.2.5. Explicația	71
2.2.6. Algoritmizarea	71
2.2.7. Lucrul cu manualul/cartea	71
2.2.8. Modelarea simbolică	72
2.2.9. Jocul didactic	73
2.2.10. Învățarea prin descoperire	75
2.2.11. Elemente de problematizare	76
2.2.12. Brainstormingul	77
2.2.13. Analiza fonetică.	77
2.2.14. Știu – Doresc să știu – Am învățat	78
2.2.15. Turul galeriei	78
2.2.16. Explozia stelară	79
2.3. Mijloace de învățământ utilizabile în predarea-învățarea citit-scrisului	80
2.4. Forme de organizare a activităților centrate pe problematica citit-scrisului.	81
2.5. Ce și cum evaluăm, în planul citit-scrisului, în ciclul primar?	82

Capitolul 3. Elemente de didactică a comunicării pentru ciclul primar	95
3.1. Procesul comunicării – repere utile pentru abordarea în ciclul primar.	96
3.2. Comunicarea orală – perspective didactice în ciclul primar	105
3.2.1. Unități de conținut subsumate domeniului comunicării orale	105
3.2.2. Metode, procedee, tehnici valorificabile în abordarea comunicării orale în ciclul primar	107
3.2.3. Mijloace de învățământ utilizabile în (re)crearea situațiilor de comunicare orală . . .	125
3.2.4. Forme de organizare a activităților centrate pe abordarea comunicării orale în ciclul primar	127
3.2.5. Comunicarea orală – ce și cum evaluăm în ciclul primar?	127
3.3. Comunicarea scrisă – maniere de abordare în ciclul primar	134
3.3.1. Unități de conținut subsumate domeniului comunicării scrise.	135
3.3.2. Metode, procedee, tehnici valorificabile în abordarea comunicării scrise în ciclul primar	137
3.3.3. Mijloace de învățământ utilizabile în (re)crearea situațiilor de comunicare scrisă . .	152
3.3.4. Forme de organizare a activităților centrate pe abordarea comunicării scrise în ciclul primar	153
3.3.5. Comunicarea scrisă – ce și cum evaluăm în ciclul primar?	155
Capitolul 4. Didactica limbii române pentru ciclul primar.	165
4.1. Limba română – sistemul elementelor de construcție a comunicării reflectate în programele pentru ciclul primar.	166
4.2. Pregramatical <i>versus</i> gramatical – delimitări teoretice și proiecții aplicative	169
4.3. Nivelul fonetic/fonologic al limbii române – modalități de abordare în ciclul primar. . .	172
4.3.1. Unități de conținut subsumate nivelului fonetic/fonologic al limbii române. . . .	173
4.3.2. Metode, procedee, tehnici valorificabile în abordarea nivelului fonetic/ fonologic al limbii române în ciclul primar.	174
4.3.3. Mijloace de învățământ utilizabile în studierea elementelor fonetice/fonologice . . .	183
4.3.4. Forme de organizare a activităților centrate pe abordarea nivelului fonetic/fonologic al limbii române în ciclul primar.	184
4.3.5. Nivelul fonetic/fonologic al limbii române – ce și cum evaluăm în ciclul primar? . .	184
4.4. Nivelul lexical-semantic al limbii române – coordonate aplicative.	191
4.4.1. Unități de conținut subsumate nivelului lexical-semantic al limbii române	192
4.4.2. Metode, procedee, tehnici valorificabile în abordarea nivelului lexical-semantic al limbii române în ciclul primar	193
4.4.3. Mijloace de învățământ utilizabile în studierea elementelor lexical-semantice. .	204
4.4.4. Forme de organizare a activităților centrate pe abordarea nivelului lexical-semantic al limbii române în ciclul primar	205
4.4.5. Nivelul lexical-semantic al limbii române – ce și cum evaluăm în ciclul primar? . .	206
4.5. Nivelul morfologic al limbii române – proiecții didactice pentru ciclul primar.	213
4.5.1. Unități de conținut subsumate nivelului morfologic al limbii române.	214
4.5.2. Metode, procedee, tehnici valorificabile în abordarea nivelului morfologic al limbii române în ciclul primar	215
4.5.3. Mijloace de învățământ utilizabile în studierea elementelor morfologice	230
4.5.4. Forme de organizare a activităților centrate pe abordarea nivelului morfologic al limbii române în ciclul primar	232
4.5.5. Nivelul morfologic al limbii române – ce și cum evaluăm în ciclul primar?	232
4.6. Nivelul sintactic al limbii române – elemente aplicative în perioada pregramaticală și în perioada gramaticală	240
4.6.1. Unități de conținut subsumate nivelului sintactic al limbii române.	241

4.6.2.	Metode, procedee, tehnici valorificabile în abordarea nivelului sintactic al limbii române în ciclul primar	243
4.6.3.	Mijloace de învățământ utilizabile în studierea elementelor sintactice	255
4.6.4.	Forme de organizare a activităților centrate pe abordarea nivelului sintactic al limbii române în ciclul primar	255
4.6.5.	Nivelul sintactic al limbii române – ce și cum evaluăm în ciclul primar?	256
4.7.	Nivelul stilistic al limbii române – sugestii de abordare în ciclul primar	264
4.7.1.	Unități de conținut subsumate nivelului stilistic al limbii române.	265
4.7.2.	Metode, procedee, tehnici valorificabile în abordarea nivelului stilistic al limbii române în ciclul primar	266
4.7.3.	Mijloace de învățământ utilizabile în studierea elementelor stilistice	274
4.7.4.	Forme de organizare a activităților centrate pe abordarea nivelului stilistic al limbii române în ciclul primar	275
4.7.5.	Nivelul stilistic al limbii române – ce și cum evaluăm în ciclul primar?	275
Capitolul 5. Didactica literaturii pentru învățământul primar.		283
5.1.	Premise ale valorificării literaturii pentru copii în ciclul primar	284
5.2.	Literatura pentru copii – contexte aplicative la vârsta școlară mică	286
5.3.	Teoria literaturii reflectată în programele pentru ciclul primar	290
5.4.	Textul epic – modalități de abordare în ciclul primar	291
5.4.1.	Unități de conținut subordonate sferei textului epic	292
5.4.2.	Metode, procedee, tehnici valorificabile în abordarea textului epic în ciclul primar. . .	292
5.4.3.	Mijloace de învățământ utilizabile în studierea textului epic în ciclul primar . . .	336
5.4.4.	Forme de organizare a activităților centrate pe abordarea textului epic în ciclul primar	337
5.4.5.	Textul epic – ce și cum evaluăm în ciclul primar?	338
5.5.	Textul liric – deschideri aplicative pentru ciclul primar.	346
5.5.1.	Unități de conținut subordonate sferei textului liric	347
5.5.2.	Metode, procedee, tehnici valorificabile în abordarea textului liric în ciclul primar. . .	349
5.5.3.	Mijloace de învățământ utilizabile în studierea textului liric în ciclul primar . . .	372
5.5.4.	Forme de organizare a activităților centrate pe abordarea textului liric în ciclul primar	373
5.5.5.	Textul liric – ce și cum evaluăm în ciclul primar?	374
5.6.	Textul dramatic – sugestii de valorificare în ciclul primar.	382
5.6.1.	Unități de conținut subordonate sferei textului dramatic	384
5.6.2.	Metode, procedee, tehnici valorificabile în abordarea textului dramatic în ciclul primar	385
5.6.3.	Mijloace de învățământ utilizabile în studierea textului dramatic în ciclul primar	405
5.6.4.	Forme de organizare a activităților centrate pe abordarea textului dramatic în ciclul primar	406
5.6.5.	Textul dramatic – ce și cum evaluăm în ciclul primar?	407
Capitolul 6. Didactica textului nonliterar pentru ciclul primar.		417
6.1.	Unități de conținut subsumate domeniului comunicării de tip nonliterar.	418
6.2.	Metode, procedee, tehnici valorificabile în abordarea textului nonliterar în ciclul primar . . .	419
6.2.1.	Lectura explicativă	419
6.2.2.	Conversația	424
6.2.3.	Exercițiul	425
6.2.4.	Învățarea prin descoperire	427
6.2.5.	Predarea-învățarea reciprocă	430
6.2.6.	Diagrama Venn, Bula dublă	431

6.2.7. Cubul	432
6.2.8. Tehnica 6-3-5	434
6.2.9. Explozia stelară	434
6.2.10. Puzzle	435
6.3. Mijloace de învățământ utilizabile în (re)crearea situațiilor de comunicare nonliterară . . .	438
6.4. Forme de organizare a activităților centrate pe abordarea comunicării nonliterare în ciclul primar.	439
6.5. Textul nonliterar – ce și cum evaluăm în ciclul primar?	440
Capitolul 7. Ipostaze ale activităților de <i>Comunicare în limba română</i>/	
<i>Limba și literatura română în ciclul primar</i>	449
7.1. Tipuri de lecții de <i>Comunicare în limba română/Limba și literatura română</i> în ciclul primar.	449
7.1.1. Lecția de predare-învățare/lecția cu dominantă de abordare de noi conținuturi.	450
7.1.2. Lecția de consolidare.	455
7.1.3. Lecția de recapitulare	456
7.1.4. Lecția de evaluare	458
7.2. Alternative la lecția de <i>Comunicare în limba română/Limba și literatura română</i>	460
7.2.1. Cercul de limba română	461
7.2.2. Cercul de literatură	462
7.2.3. Cercul de creație	463
7.2.4. Cercul de teatru	464
7.2.5. Cercul de jurnalism	465
7.2.6. Concursurile cu teme din sfera <i>Limbii și a comunicării</i>	466
7.2.7. Consultația și meditația la <i>Limba și literatura română</i>	466
7.2.8. Excursia tematică	467
7.2.9. Vizita la o casă memorială, la un muzeu al literaturii	467
7.2.10. Tabăra tematică	468
7.2.11. Vizionarea de spectacole, piese de teatru, filme	468
7.2.12. Vizionarea de expoziții	469
7.2.13. Activitățile organizate în diverse instituții.	469
<i>Glosar de termeni de specialitate din sfera didacticii</i>	471
<i>Bibliografie</i>	485

4.4.2.3. Explicația

Este asociată, în abordarea nivelului lexical-semantic al limbii române, în special cu oferirea, de profesor către elevi, a unor definiții lexice – cu variante de tipul definiție verbală (Kneller, 1973, p. 13): „*definiția nominală* [asignarea unui nume unui semnificat deja cunoscut de enunțiar] și *definiția semantică* [explicarea semnificației]” (Dospinescu, 1998, pp. 112-113), respectiv, „*definiție ostensivă*, realizată cu mijloace extralingvistice (imagine, machetă, model etc.)” (Dospinescu, 1998, pp. 112-113).

De asemenea, poate fi valorificată explicația pentru a motiva necesitatea folosirii sinonimelor în diverse contexte comunicative, pentru a diferenția valențele stilistice ale elementelor dintr-o serie sinonimică sau dintr-o pereche de antonime, pentru a diferenția omonimia de polisemie (fără folosirea limbajului de specialitate, doar prin trimiteri către enunțuri/texte relevante).

4.4.2.4. Demonstrația

Este utilizată, în predarea-învățarea conținuturilor subsumate nivelului lexical-semantic al limbii române, cel mai frecvent în asociere cu diversele etape de valorificare a exercițiului (în modelul oferit de către profesor), a jocului didactic (în realizarea „jocului de probă”), putând fi corelată, de asemenea, cu modelarea simbolică, în:

- căutarea sensurilor unui cuvânt/unor cuvinte în dicționar;
- identificarea, în dicționar, a sensurilor unor omonime;
- crearea de antonime prin asocierea unor cuvinte date (*atent, util, moral* etc.) cu prefixe negative (*ne-, in-, i-* etc.);
- reprezentarea/marcarea grafică a relației de sinonimie/antonimie: *voios = vesel = bucuros; vesel ≠ trist* etc.;
- crearea de paronime prin adăugarea, eliminarea, substituirea, repetarea, dublarea, inversarea unei/unor litere: (*e)lan, car(t)e, casă/cară, ar(a)te, muze(e), gard/grad* etc.);
- exemplificarea de cuvinte derivate cu diferite tipuri de sufixe: exemplificarea de diminutive/augmentative/colective/emoționale după modelul *casă-căsuță, copil-copilandru, alun-aluniș, lup-lupoaică* etc.;
- reconstituirea unor cuvinte compuse, din elemente date, după model: *de, mă, floare, nu, uita = floare-de-nu-mă-uita; alt, cine, va = cineva, altcineva* etc.;
- confecționarea de jetoane/cărți lexice (de exemplu, cu scrierea, pe fața jetonului, a unui cuvânt, iar pe verso – a sinonimului sau antonimului acestuia).

4.4.2.5. Lucrul cu manualul¹/dicționarul/alte cărți

Presupune, în contextul abordării elementelor lexical-semantice de construcție a comunicării, cu precădere formarea și exersarea tehnicilor de muncă intelectuală corelate cu:

1. Pentru lucrul cu manualul/carta, vezi Norel, 2010, pp. 194-195; Eftenie, 2008, pp. 119-120 etc.

- utilizarea (și chiar crearea, de către elevi) a dicționarelor de diferite tipuri (inclusiv online): dicționar explicativ, dicționar de sinonime, dicționar de antonime, dicționar de omonime/omografe, dicționar de paronime, dicționar de neologisme, dicționar de cuvinte polisemantice etc.;
- asocierea text-imagini și identificarea sensului/sensurilor unui cuvânt prin raportare la imagine/imagini (de exemplu, în cazul omonimelor de tipul *toc* – imagini cu toc de scris, toc de ochelari, toc de pantof, toc de ușă);
- utilizarea explicațiilor cuvintelor de la sfârșitul textelor-suport sau de la sfârșitul manualului;
- lucrul pe fișe lexicale;
- identificarea, în diverse cărți, a contextelor (literare/nonliterare) în care sunt folosite anumite cuvinte și deducerea sensului cuvintelor respective; compararea elementelor/sensurilor identificate cu ceea ce apare în dicționarul explicativ.

4.4.2.6. Jocul didactic

Permite actualizarea, în manieră ludică, a elementelor subsumate nivelului lexical-semantic al limbii române; sunt valorificabile, în acest sens, în ciclul primar, jocuri didactice precum:

- *Evantaiul* – elevii sunt organizați în șiruri cu un număr egal de membri (pentru organizarea clasei pe șiruri de bănci, elevii se vor afla unul în spatele celuilalt); primul elev din fiecare șir primește o foaie format A4, pe al cărei prim rând este scris un cuvânt; elevul îl citește, pliază foaia (stil evantai/acordeon), apoi scrie pe următorul rând un sinonim (lexical sau frazeologic/cuvânt sau expresie) al cuvântului citit, pliază din nou foaia și o dă colegului din spatele său, acesta citește doar cuvântul/expresia scris/scrisă de către colegul din față, pliază foaia, scrie sinonimul pentru ceea ce a citit, pliază din nou foaia și o dă mai departe colegului din spatele său; în mod similar se procedează până când foaia este completată și de către ultimul elev din șir; profesorul sau purtătorul de cuvânt al șirului prezintă oral seria sinonimelor de pe fișa-evantai, discutându-se frontal eventualele probleme ivite – repetarea unor cuvinte/expresii, eventuale modificări de sens etc. (vezi, pe același principiu, și *Șarpele* – Ilie, 2020, p. 121);
- *Ruleta meseriilor*¹ – profesorul confecționează o ruletă în ale cărei căsuțe sunt trecute cuvinte de tipul *zid*, *bucătărie*, *floare*, *pădure*, *cojoc*, *cizmă*, *informatică*, *matematică*, *geam*, *macara*, *fotbal*, *handbal*, *grădină*, *moară*, *a semăna*, *a înota*, *a educa* etc.; fiecărui cuvânt, în funcție de dificultatea creării – din cuvântul de bază/dat – a unui derivat de agent, i se asociază un număr de puncte; elevii sunt împărțiți în echipe egale ca număr de membri; câte un elev din fiecare echipă învâрте ruleta și trebuie să numească meseria asociată cuvântului la care s-a oprit săgeata sau zarul (în funcție de tipul de ruletă confecționată); dacă răspunsul este corect, echipa primește numărul de puncte asociat cuvântului respectiv; în mod

1. Vezi și varianta *Ce să fiu?* din Nuță, 2002, p. 134.

similar se procedează cu toți membrii fiecărei echipe; la final, se realizează totalul de puncte al fiecărei echipe și se stabilește clasamentul; în mod similar, se pot proiecta *Ruleta însușirilor* (de la cuvinte date se formează cuvinte-însușiri – în ciclul achizițiilor fundamentale/adjective – începând cu clasa a III-a), *Ruleta calităților și a defectelor* (cu rol în actualizarea unor perechi antonimice) etc.;

- *Albumul sentimentelor* – elevii sunt organizați în grupe de câte patru; fiecare echipă primește un set de fotografii (în care apar și ființe) din care trebuie să realizeze un colaj, cu precizarea că fiecărei imagini trebuie să-i atașeze cel puțin un *post-it* cu un sentiment sugerat de contextul vizualizat; copiii sunt încurajați să discute la nivelul grupei: „Ce crezi că simte...?”, „Cum crezi că se simte...?”, „De ce?”¹ etc.; după finalizarea activității pe grupe, se realizează *Turul galeriei* cu toate colajele și, din acestea, se confecționează un „album al sentimentelor”; în complicarea jocului, se poate realiza: (a) frontal – un *copac al sentimentelor* în care copiii să plaseze, în ordinea considerată de ei relevantă (dezirabilă din perspectiva actualizării sentimentelor respective în propria viață, după discutarea semnificației rădăcinii, trunchiului, crengilor, frunzelor, florilor etc.), sentimentele identificate; (b) individual – un *traseu al sentimentelor*, în care fiecare elev să plaseze, pe o axă sau pe un desen cu „munți și văi”², date/episoade din propria viață cărora să le asocieze unele dintre sentimentele identificate în cadrul activității pe grupe (de exemplu, nașterea fratelui meu = bucurie; pierderea jucăriei preferate = tristețe; câștigarea concursului de șah = entuziasm etc.);
- *Oglinda inversă*³ – elevii sunt organizați în două echipe egale ca număr de membri; fiecare membru primește, prin tragere la sorți, un ecuson cu un număr, astfel încât în fiecare grupă să existe câte un copil cu numărul 1, câte un copil cu numărul 2 etc.; timp de trei minute, membrii fiecărei echipe trebuie să discute și să realizeze o listă de perechi de antonime (atâtea perechi de antonime câți membri are fiecare grupă); ulterior, elevul 1 din prima echipă citește primul cuvânt din prima pereche, iar elevul 1 din a doua echipă trebuie să spună cuvântul cu sens opus corespunzător; membrii primei grupe acordă sau nu punctul pentru antonimul indicat; în mod similar, se procedează până la epuizarea listei de cuvinte realizate de prima echipă; ulterior, se inversează rolurile, elevii din prima grupă trebuind să indice antonimele corespunzătoare cuvintelor indicate de colegii din cea de-a doua;
- *Cuvântul ascuns* – profesorul pregătește mai multe jetoane (numerotate) cu imagini ale unor obiecte; un elev vine în fața clasei, extrage un jeton, privește imaginea și prezintă succint obiectul respectiv; elevii din clasă trebuie să noteze, pe o fișă, fără a discuta între ei, numărul jetonului și cuvântul care denumește, în opinia lor, obiectul reprezentat pe acesta⁴; după epuizarea jetoanelor, se verifică,

1. Vezi și „Sentimente”, în Hadfield, 1985, pp. 17-18.

2. Pe principiul detaliat în activitatea „Munți și văi” din Shapiro, 1998, pp. 13-14.

3. Altă variantă: „Dacă nu este așa, atunci cum este?” (Vrăsmaș, 2007, p. 76).

4. Este vorba, așadar, despre formularea de „definiții” corespunzătoare obiectelor de pe jetoane: „lingură” – „o folosești ca să mănânci supă” (Nixon & Tomlinson, 2005, pp. 100-101).

prin sondaj, cuvintele notate de către elevi și se discută eventualele definiții inedite oferite de către copiii care au fost în fața clasei;

- *Care este profesia mea?* (după Nixon & Tomlinson, 2005, pp. 96-97) – elevii sunt organizați în două grupe; prima primește un jeton cu imaginea unui tâmplar/bucătar/frizer/profesor/medic/aviator etc.; elevii din a doua trebuie să le adreseze întrebări colegilor din prima grupă, astfel încât să afle care este profesia reprezentată pe jeton; profesorul comunică, la începutul jocului, intervalul de timp alocat întrebărilor sau numărul acestora, pentru fiecare jeton; după încheierea secvenței de întrebări, elevii din grupa a doua trebuie să discute între ei și să decidă care este profesia reprezentată pe jeton; în cazul unui răspuns corect, primesc un punct și apoi, frontal, membrii ambelor echipe realizează câmpul lexical asociat profesiei respective; ulterior, se inversează rolurile celor două grupe;
- *Detectiv de... cuvinte* – elevii trebuie să identifice și să semnaleze (prin încercuire/tăiere în scris; prin ridicarea unei palete – oral), frontal sau pe grupe, cuvântul intrus dintr-o serie dată; de exemplu, într-o primă etapă, un cuvânt care nu face parte dintr-o serie sinonimică dată (*vesel, voios, îmbufnat, bucuros*); ulterior, un cuvânt care nu face parte dintr-un câmp lexical dat (*stilou, caiet, păpușă, penar, creion, radieră*), un cuvânt care nu face parte dintr-o familie lexicală dată (*floare, înflorit, înmugurit, florar, florăreasă, florărie, neînflorit*) etc.; în complicarea jocului, pe echipe, li se poate cere elevilor să formeze ei astfel de serii de cuvinte în care să plaseze și un cuvânt „intrus”, pe care trebuie să-l identifice colegii din celelalte grupe.

4.4.2.7. Analiza lexicală¹

Subordonată analizei lingvistice, poate fi valorificată, în ciclul primar, în variante adaptate, simplificate, în secvențe de lecție centrate pe:

- explicarea sensului unui cuvânt;
- identificarea componentelor unui cuvânt compus, derivat etc.;
- identificarea (prin subliniere/colorare), în cuvinte din aceeași familie lexicală, a radicalului care coincide cu cuvântul de bază: *alb, albuș, albeață, albește (a albi), albire* etc.;
- compararea, cu forma din limba de origine, a unor cuvinte intrate în sistemul limbii române prin împrumut din alte limbi (de exemplu, cuvinte împrumutate din limba engleză, adaptate sau nu în ceea ce privește forma scrisă);
- identificarea sensurilor elementelor componente ale unor cuvinte compuse sau ale unor expresii și compararea cu sensurile unităților lexicale respective ca întreg (*floarea-soarelui, zgârie-brânză, a-și lua picioarele la spinare* etc.).

1. Cf. Norel, 2010, pp. 195-196; Eftenie, 2008, pp. 82-83 etc.

4.4.2.8. Constelația lexicală

Este valorificabilă (alături de „harta lexicală”, „lista lexicală”, „copacul/trenul cuvintelor” etc.¹), în ciclul primar (și nu numai), în contextul importanței plasării cuvintelor noi în „rețele asociative” (Pamfil, 2016).

Constelația lexicală (*cluster* – cf. Pavelescu, 2010; Pamfil, 2016 etc.) poate fi utilizată în asociere cu brainstormingul: li se dă elevilor un cuvânt, iar aceștia trebuie să spună altele care le vin în minte prin raportare la primul, ca modalitate de realizare a unui câmp lexical. Pot fi realizate, în această manieră, și „constelații” inedite, inclusiv cu reprezentări grafice sugestive, de tipul:

- *trenul sentimentelor*: locomotiva = *sentiment*; vagonul 1 = *bucurie*; vagonul 2 = *tristețe* etc.;
- *constelația sărbătorilor*: o stea mare = *sărbătoare*; steluța 1 = *Crăciun*; steluța 2 = *Paște*; steluța 3 = *1 Iunie* etc.; eventual, cu dispunerea steluțelor sub forma unei constelații cunoscute de către elevi – de exemplu, Carul mare, care poate fi asociat cu sania plină de cadouri a Moșului;
- *hotelul jucăriilor*: pe firma hotelului = cuvântul *jucărie*; pe fiecare fereastră a hotelului = alt nume de jucărie;
- *copacul culorilor* – cu frunze/flori/fructe pe care sunt scrise nume de culori exemplificate de către elevi.

4.4.2.9. Harta lexicală

Își subsumează, ca manieră de abordare a elementelor lexical-semantice de construcție a comunicării, exercițiul de completare a unei scheme date. De exemplu, pot fi realizate, prin activitate individuală, frontală și/sau pe grupe:

- *harta lexicală a unui anotimp*², cuprinzând „anotimpul în imagini”, „anotimpul în senzații: culori, mirosuri, gusturi, senzații tactile”, „anotimpul în simboluri”, „acțiuni specifice anotimpului” (Pamfil, 2016);
- *harta lexicală a copilăriei* – subordonându-și: amintiri din copilărie, sentimente, jucării preferate, jocuri, ființe dragi, mirosuri sau gusturi din copilărie etc.;
- *harta lexicală a lumii poveștilor*, alcătuită din: personaje reale, personaje imaginate, obiecte magice etc.;
- *harta lexicală a vacanței* – având drept componente: locurile vizitate în vacanță, activități preferate în vacanță, jucării, jocuri, sporturi practice în vacanță.

1. Vezi și „Margareta lexicală” – un elev scrie un substantiv, următorul un adjectiv, altul un verb etc. – de exemplu, din aceeași familie lexicală (Pavelescu, 2010, p. 238).
2. Vezi, comparativ, și „constelația toamnei”, având ca domenii de exemplificare: „munci agricole”, „fenomene ale naturii” și „vegetația” (Gavrilă & Norel, 2009, p. 32).

4.4.2.10. Lista lexicală

Se constituie într-o modalitate specifică de reprezentare/ilustrare a rezultatelor unui exercițiu de identificare sau de exemplificare. De exemplu:

- *lista obiectelor mici* din basmul *Albă-ca-Zăpada și cei șapte pitici* (exercițiu de identificare a diminutivelor);
- *lista numelor simple/compuse de personaje* (prin raportare la texte din lecturile suplimentare ale elevilor);
- *lista numelor simple/compuse din catalog*;
- *lista perechilor de cuvinte* – sinonime/antonime/paronime etc., identificate de către copii în contexte date.

4.4.2.11. Banca lexicală¹/Banca de cuvinte²

Presupune realizarea, de către fiecare elev, a unei „colecții” de cuvinte scrise pe cartonașe/jetoane (colorate sau nu) pe care să le păstreze „la bancă” (un recipient ales/confecționat de către fiecare elev). În fiecare zi, elevul poate alege cuvintele noi pe care să le scrie pe cartonașe: cuvinte pe care le-a descoperit în textul literar/non-literar studiat la *Comunicare în limba română/Limba și literatura română*, în lecția de *Istorie*, în cântecul învățat la *Educație muzicală* etc.

Condiția este ca fiecare elev să cunoască sensul cuvântului ales, să poată formula un enunț relevant cu acesta etc.; dacă pe parcursul modulului/anului școlar constată că a uitat un anumit cuvânt/sensul acestuia, cartonașul corespunzător va fi scos din „banca de cuvinte”, urmând ca acesta să fie readus în „bancă” atunci când consideră elevul. Periodic, se pot face verificări frontale, prin sondaj, ale responsabilității cu care elevii își gestionează cuvintele din „bancă”.

4.4.2.12. Tehnica 6-3-5

Poate fi valorificată, în abordarea conținuturilor de ordin lexical-semantic, cu precădere în secvențele de fixare a acestora. Astfel, elevii din grupe de câte șase formulează, pe fișe, câte trei enunțuri/texte, într-un interval de cinci minute. De exemplu:

- trei enunțuri în care să folosească perechi de antonime la alegere;
- trei enunțuri în care să ilustreze sensurile diferite pe care le poate avea un cuvânt (polisemantic) dat;
- trei texte de maximum cinci rânduri în care să folosească perechi/serii de sinonime, la alegere (sau plecând de la trei cuvinte indicate de către profesor: *vesel*, *trist*, *hotărât*);
- trei texte în care să ilustreze omonimia a trei cuvinte date de profesor sau alese de elevi dintr-o listă dată.

1. Asociată unui anumit tip de text (Pamfil, 2016).

2. După Bear *et al.*, 2004. Vezi și http://video.elearning.ubbcluj.ro/?page_id=651 (exemple de valorificare a băncii de cuvinte la școală – la clasa a II-a – și în familie); Gavrilă & Norel, 2009, p. 18 etc.